

УДК 330.341.1:339.137.2330.341.1:339.137.2:[631.11:633.1]

Інновації як фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємств із вирощування зерна круп'яних культур

Нісходовська О.Ю.

асистент кафедри енергетики та електротехнічних систем в АПК
Подільського державного аграрно-технічного університету

Для забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва необхідною умовою є використання інноваційно-інвестиційних факторів, що підвищують конкурентоспроможність продукції. Інноваційний розвиток сільськогосподарського комплексу України та його переорієнтація на екологічно чисте і високопродуктивне виробництво мають визначати стратегію розвитку кожного сільськогосподарського підприємства. Можна стверджувати, що чим вища якість продукції та її ціна, тим вище конкурентоспроможність і ефективність виробництва у цілому.

Ключові слова: інновації, інноваційність, інвестиції, конкурентоспроможність підприємств, конкурентні переваги, круп'яні культури.

Нисходовская Е.Ю. ИННОВАЦИИ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПО ВЫРАЩИВАНИЮ ЗЕРНА КРУПЯНЫХ КУЛЬТУР

Для обеспечения эффективного развития сельскохозяйственного производства необходимым условием является использование инновационно-инвестиционных факторов, повышающих конкурентоспособность продукции. Инновационное развитие сельскохозяйственного комплекса Украины и его переориентация на экологически чистое и высокопроизводительное производство должны определять стратегию развития каждого сельскохозяйственного предприятия. Можно утверждать, что чем выше качество продукции и ее цена, тем выше конкурентоспособность и эффективность производства в целом.

Ключевые слова: инновации, инновационность, инвестиции, конкурентоспособность предприятий, конкурентные преимущества, крупяные культуры.

Nishodovska O.Y. INNOVATION AS A FACTOR OF PROVIDING COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES ON THE GROWTH OF GRAINS OF GROWTH CULTURE

To ensure the effective development of agricultural production, the necessary condition is the use of innovation and investment factors that increase the competitiveness of products. Innovative development of the agricultural complex of Ukraine and its reorientation to environmentally friendly and high productive production should determine the strategy of development of each agricultural enterprise. Therefore, it can be argued that the higher the quality of the product and its price, the higher the competitiveness and efficiency of production in general.

Keywords: innovation, innovation, investments, competitiveness of enterprises, competitive advantages, cereal cultures.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Все більшої актуальності набувають питання з дослідження впливу інновацій на рівень конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Сучасні концепції конкуренції все більше ґрунтуються на розумінні сутності конкуренції, а саме як процесу управління конкурентними перевагами в ринковому середовищі. Інновації забезпечують найстійкіші конкурентні переваги і застосовуються в усіх сферах діяльності. Стратегічна поведінка компанії спирається більшою мірою на співробітництво в бізнесі, або на уникнення відкритої конкурентної боротьби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми щодо ролі інновацій у розвитку

національної економіки та їх вплив на підвищення конкурентоспроможності підприємств є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: Б. Буркинський, О. Виноградова, А. Дагаєв, О. Дацій, П. Друкер, Б. Йонсон, Дж. Кейнс, О. Кузьмін, В. Геєць, К. Маркс, А. Маршалл, М. Портер, А. Поручник, К. Прахалад, Е. Райнерт, П. Самуельсон, М. Туган-Барановський, І. Фішер, В. Хартман, М. Чумаченко, К. Штальман, Й. Шумпетер.

Питанням упровадження інновацій у діяльність агропідприємств, розвитку агропромислової інтеграції, підвищенню ефективності виробництва зерна круп'яних культур присвячено наукові праці В. Амбросова, В. Андрійчука, В. Бойка, А. Даниленка, М. Дем'яненка, О. Єрмакова, І. Коновалова, В. Криво-

ручка, М. Маліка, П. Мосіюка, О. Онищенко, П. Саблука, П. Руснака, О. Шпичак.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування впливу інновацій на забезпечення конкурентоспроможності підприємств із вирощування зерна круп'яних культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Причини, що зумовили необхідність переходу аграрного сектору економіки України до інноваційної моделі розвитку, такі:

- глобалізація світової економіки, поширення новітніх інформаційних технологій, наукоємних виробництв спонукає країни до активної політики формування нової технологічної структури розвитку своєї економіки, що є основою підвищення її ефективності та зростання рівня життя населення;

- прискорення розвитку економіки країн на основі взаємної інтеграції науки, реального та фінансового сектору, відтворювальних процесів у різних сферах людської діяльності аграрної економіки країн із розвинутою національною інноваційною системою;

- збільшення залежності між сталим економічним зростанням кожної країни та спроможності продукувати й використовувати нові знання, впроваджувати технологічні та економічні інновації;

- посилення конкурентних позицій західних фірм у сільському господарстві з погляду їх високого технічного рівня й якості продукції та цінової конкуренції країн Азії (Китаю, Індії, Південної Кореї), яка базується на дешевій робочій силі;

- вичерпання джерел екстенсивного зростання агропромислового комплексу;

- уповільнення темпів інвестування техніко-технологічного оновлення вітчизняних підприємств;

- загострення проблеми втрати науково-технічного потенціалу АПК унаслідок невідповідності потреб переходу економіки на інноваційний шлях розвитку і фінансових можливостей держави, що й зумовило занепад науково-технічної та інноваційної сфер, тощо.

У загальному розумінні інноваційність – це здатність системи до безперервного розвитку, оновлення та змін діяльності на основі засвоєння нововведень. Також інноваційність означає використання наявного науково-технічного, інформаційного та інтелектуального потенціалу для подальшого розвитку, підвищення результатів діяльності та якості життя [6, с. 110].

Інноваційність, спрямована на розроблення та впровадження нової продукції, оновлення

технологій, техніки, принципове вдосконалення організації виробництва, модернізацію товарів і послуг, впливає на зростання ефективності виробництва, підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства.

Для ефективного впровадження новітніх досягнень науки та техніки у виробничий процес необхідно мати висококваліфікований персонал, який зможе не тільки реалізовувати запропоновані керівництвом ідеї, а й приймати безпосередню участь в ініціюванні змін. Ініціативні та кваліфіковані співробітники – один із найбільш важливих економічних ресурсів сільськогосподарських підприємств, що дає змогу виробництву вийти на новий рівень розвитку.

Дж.Ф. Мур зазначав, що всі підприємства можуть досягнути суттєвих фінансових результатів, якщо їх товари та послуги будуть унікальнішими, ніж в інших компаніях. Однак для здійснення інновації необхідні партнери-споживачі і партнери-постачальники – створення мережі організацій, об'єднаних загальною ідеєю реалізації інновацій. І чим радикальнішою є інновація, тим більше мають бути задіяні інші партнери, особливо покупці.

На думку Я. Бжуска, одним із найістотніших чинників результативного конкурування підприємства є його здатність і результативність упровадження інновацій. Цікавим є його погляд на інновації як важливий елемент формування стратегій, а також підхід до формування структури та принципів побудови сучасних бізнес-моделей, в яких особливу роль відіграють різні форми інновацій. Він пропонує такий склад елементів інноваційної бізнес-моделі:

1. Чотири найважливіші його елементи: зв'язок і стосунки з клієнтами, головна базова стратегія, стратегічні запаси, цінності мережі взаємопов'язані між собою, що створює три «мости»:

Базова стратегія ⇒ конфігурація дій ⇒ стратегічні засоби.

Базова стратегія ⇒ корисності для клієнта ⇒ зв'язок і стосунки з клієнтами.

Стратегічні засоби ⇒ границі діяльності підприємства ⇒ цінність мережі.

2. Основою побудови моделі, її елементів та з'єднуючих «мостів» є потенціал прибутку, який детермінують чотири фактори: ефективність; унікальність; внутрішню зумовленість; задуми і здатність до створення прибутку [1, с. 30].

Найважливішими перевагами описаної моделі є трактування її елементів і як джерел інновації, і як сфер впливу, а також ідентифіка-

ція істотних із погляду впровадження інновацій зв'язків між окремими елементами моделі. Для результативності моделі велике значення мають як внутрішні зв'язки (мости) між складниками моделі, так і зовнішні стосунки.

Застосування інноваційних технологій на підприємствах значно підвищує ефективність діяльності, при цьому конкурентоспроможність капіталу в багатьох аспектах ґрунтується на готовності до впровадження інновацій. В умовах, коли вартість матеріально-технічних і енергетичних ресурсів значно зростає порівняно з вартістю сільськогосподарської продукції, проблема енерго- та ресурсозбереження стала пріоритетною.

Подолання технологічного відставання агропродовольчого комплексу в короткостроківій перспективі зумовлює необхідність цілісної системи нових підходів до розвитку підприємництва в науково-технічній сфері, залучення інновацій до виробництва, тобто організаційно-економічного механізму розвитку інноваційних процесів галузі.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворена або вдосконалена конкурентоздатна технологія, продукція чи послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративно-управлінського, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва [5, ст. 1].

Для нинішнього етапу інноваційного процесу в сільськогосподарських підприємствах України характерно:

1. Достатньо високий рівень інноваційної активності підприємств (57% у рослинництві).

2. Обмежене використання сільгоспідприємствами власних інноваційних розробок (як щодо ресурсів, так і технологій), на агропідприємствах використовують або адаптовані до власних умов розробки спеціалізованих організацій, або зарубіжні розробки.

3. Взаємозумовленість ступеня інноваційної активності підприємства та його прибутковості. Найбільша інноваційна активність у підприємств із відносно вищим рівнем прибутковості, у рослинництві – це підприємства з вирощування зернових і технічних культур із чистим доходом від 50 млн. грн. і більше, серед яких 64% здійснюють інноваційну діяльність. Водночас інноваційна діяльність є одним із важливих факторів зростання доходів виробників.

4. Диверсифікація напрямів інноваційної діяльності ефективних підприємств. Так, із підприємств, які спеціалізувалися на вирощуванні зернових і технічних культур, 50%

використовували нові породи тварин (як вітчизняні, так і зарубіжні) та закуповували спеціалізовану техніку для тваринництва, а 33% використовували прогресивні технології (як вітчизняні, так і зарубіжні) для виробництва молока й відгодівлі худоби.

5. Абсолютне переважання власних коштів підприємств серед джерел фінансування інновацій. Так, у рослинництві підприємства з чистим доходом понад 50 млн. грн. в інноваційну діяльність вкладали виключно власні кошти, підприємства ж із нижчим доходом додатково залучали кошти державного бюджету (2%) та кредити (5%).

6. Низький рівень використання сільськогосподарськими підприємствами інституційних джерел інформації щодо інноваційних розробок та можливостей їх упровадження, насамперед від університетів і державних НДІ, а також від приватних НДІ і комерційних лабораторій.

7. Різнострамованість інноваційної діяльності рослинницьких та тваринницьких підприємств за її видами. Так, у рослинництві інновації продукту (ресурсні інновації) впроваджували 88% інноваційно активних підприємств, процесові новації (технології) – 77% підприємств, управлінські (організаційні та маркетингові) інновації – 62%.

8. Інновації для довкілля. Понад половину досліджених підприємств відзначили існування певних вигод, які принесли для довкілля. Внаслідок упровадження інновацій для довкілля агропідприємства отримали такий економічний ефект: скорочення використання матеріалів на одиницю продукції, зниження енергоспоживання на одиницю продукції, зменшення рівня забруднення ґрунту, води чи повітря. Але енергозбереження не набуло достатнього поширення. Так, серед рослинницьких підприємств, що впроваджували інноваційні процеси, лише 10% (підприємства з вирощування зернових та технічних культур) зазначили про використання енергозберігаючих систем (котлів на альтернативному паливі).

Основними видами прогресивних технологій, що впроваджуються у вітчизняному сільськогосподарському виробництві, є: ґрунтозахисні системи обробітку, насіннєвий матеріал (нові сорти, гібриди тощо), органічне землеробство, технології землеробства No-till (система «прямої сівби»), використання біопестицидів, біодобрив, новітні машини та обладнання, котли на альтернативному

паливі, біогазові установки, маркетингові технології (зокрема, організація власних точок збуту виробленої продукції, участь у ярмаркових та виставкових заходах тощо) та ін.

На нашу думку, стимулами інноваційної діяльності у вирощуванні зерна круп'яних культур є такі:

- підвищення рівня якості продукції, орієнтація на світові стандарти;
- збільшення обсягів виробництва, зниження собівартості продукції, підвищення рівня рентабельності, зростання інвестиційної привабливості та покращення інших виробничо-фінансових показників діяльності підприємства;
- розширення частки ринку, отримання конкурентних переваг;
- підвищення науково-технічного рівня виробництва;
- зростання ефективності виробництва і реалізації продукції;
- підвищення продуктивності праці.

У секторі сільського господарства під час вирощування круп'яних культур інновації представлено трьома групами:

1. Процесні (виробничі) інновації: застосування інтенсивних сівозмін та інших заходів прогресивних систем землеробства; застосування автоматичних систем, машин, іншої високопродуктивної техніки; використання прогресивних інтенсивних технологій; розвиток засобів транспорту і зв'язку; розширення та поліпшення бази зберігання та реалізації продукції; розширення зрошення й удосконалення способів поливу; застосування добрив, хімічних та біологічних засобів захисту рослин.

Одним з основних елементів різноманітної кількості технологій вирощування сільськогосподарських культур є обробіток ґрунту. Саме стан ґрунту найбільше впливає на врожайність сільськогосподарських культур.

Використання інноваційних систем ведення сільського господарства дає збільшення прибутків агропромислових підприємств до 15%.

2. Продуктові інновації: використання і виведення нових високопродуктивних і скоростиглих сортів сільськогосподарських культур.

Центральною ланкою в інноваційній програмі для розвитку зернового господарства є селекція й насінництво зернових культур, створення такої системи, яка б забезпечила найбільш ефективно використання потенціалу вітчизняних сортів і сприяла підвищенню їх конкурентоспроможності.

Інноваційний розвиток насінництва сприяє підвищенню ефективності виробництва насіння

двома шляхами: по-перше, створення умов для максимального використання українських сортів із високою врожайністю та найбільш адаптованих до вітчизняних природно-кліматичних умов України, а по-друге, підвищенням рівня інтенсивності за рахунок повного використання матеріально-технічних ресурсів відповідно до вимог новітніх технологій.

Для забезпечення потенціалу ринку зерна гречки (внутрішнього та експортного) з розрахункових 500 тис. т необхідно мінімально збільшити площі під гречкою до 255 тис. га, за стабільної врожайності навіть у теперішніх екологічних умовах – до 20 ц з гектара. Йдеться про впровадження нових високопродуктивних зі стабільною врожайністю сортів мінімум до вказаної врожайності, які реалізують генетичний потенціал за інтенсивних технологій, а також науково обґрунтоване раціональне розміщення посівів гречки в регіонах України.

3. Управлінські (організаційні та маркетингові) інновації: розвиток спеціалізації і концентрації виробництва, вдосконалення управління; поліпшення форм і методів реалізації продукції, організація праці та його матеріальне стимулювання; підготовка висококваліфікованих кадрів учених і фахівців.

Активна інтеграція виробників сільськогосподарської продукції з переробними підприємствами та іншими організаціями з реалізації продукції і поставки сировини сприяє як модернізації виробничої бази, так і підвищенню конкурентоспроможності продукції, використанню нових технологій та техніки, мінімізації ризиків, підвищенню інвестиційної привабливості тощо.

Висновки з цього дослідження. Отже, основними напрямками інноваційного розвитку підприємств із вирощування зерна круп'яних культур є:

1) оновлення, модернізація й технічне переозброєння матеріально-технічної бази, зокрема використання сучасної техніки для вирощування та збирання зерна круп'яних культур, інвестування коштів у побудову сучасних насінне-очисних комплексів;

2) перехід до інтенсивних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій екологічного виробництва зерна круп'яних культур для прямої сівби, підтримки і захисту посівів, зниження залежності врожаю насіння від погодних умов, використання агробіологічних факторів у збільшенні виробництва рослинницької продукції, наприклад сумісні посіви круп'яних культур;

3) забезпечення освоєння науково обґрунтованих сівозмін та оптимальної

структури посівних площ, структури породного і сортового складу насаджень та впровадження інтенсивних ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій виробництва продукції;

4) сортооновлення та створення технології їх вирощування, яка б забезпечила найбільш ефективне використання потенціалу вітчизняних сортів і гібридів, сприяла підвищенню їх конкурентоспроможності;

5) селекційна діяльність, розповсюдження нових сортів, які забезпечать підвищення продуктивності та якості зерна, вирощування сортів підвищеного попиту тощо;

6) інтенсифікація виробничих процесів на ринково-інноваційній основі спрямована на підвищення урожайності зернових культур

завдяки впровадженню у виробництво високопродуктивних сортів та вдосконалення системи ведення землеробства;

7) впровадження нових прогресивних методів реалізації продукції шляхом створення клієнтської бази, поглиблення співпраці з постійними клієнтами, Інтернет-маркетинг тощо;

8) застосування високих технологій агроінновацій у виробництві зерна круп'яних культур: Krau Technologies (дрони для безпілотного внесення засобів захисту рослин), BioSens (сенсор для експрес-діагностики безпеки продуктів харчування), See more at: AgriEye (картування полів за допомогою безпілотників з камерами власної розробки), WattCMS (датчики моніторингу умов зовнішнього середовища).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бжуска Я. Інноваційні моделі бізнесу / Я. Бжуска // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 628. – С. 29-35.
2. Богма О.С., Болдуєва О.В. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки / О.С. Богма, О.В. Болдуєва // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3(7). – С. 166-170.
3. В Україні увеличилось производство круп 05 Янв, 2017.
4. Забуранна Л.В. Економічна ефективність виробництва зерна та шляхи її підвищення в сільськогосподарських підприємствах / Л.В. Забуранна // Економіка АПК. – 2014. – № 3. – С. 55-61. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agriacta.com/industry/v-ukraine-ovelichilos-proizvodstvo-krup-2017-01-05>
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40 – IV від 04.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – 266 с.
6. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: [навч. посіб.] / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
7. Камінська А.І. Проблеми формування та розвитку ринку круп'яних культур в Україні / А.І. Камінська // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – 182 с.